

Strazbur, 1. decembar 2023.

CCJE(2023)3

KONSULTATIVNO VIJEĆE EVROPSKIH SUDIJA (CCJE)

Mišljenje broj 26 (2023)

Kretanje naprijed: Primjena

pomoćnih tehnologija u pravosuđu

I. Uvod

1. U skladu s mandatom koji mu je povjerio Odbor ministara, Konsultativno vijeće Evropskih sudija (CCJE) pripremiło je sadašnje Mišljenje pod naslovom **“Kretanje naprijed: upotreba pomoćnih tehnologija u pravosuđu”**.

2. Ovo Mišljenje pripremljeno je na temelju prethodnih mišljenja CCJE-a, posebno „Magna Carta“ Sudija (2010) i Mišljenja br. 14 (2011) Pravosuđe i informacione tehnologije (IT). Treba ga čitati zajedno s Mišljenjem br. 14 (2011), imajući na umu da je ovo posljednje pripremljeno u vrijeme kada je upotreba i priroda informatičke tehnologije bile u ranoj fazi razvoja. Osim toga, u obzir su uzeti relevantni instrumenti Savjeta Evrope, npr. Evropska etička povelja o upotrebi vještačke inteligencije (AI) u pravosudnim sistemima i njihovoj okolini (2018) Evropske komisije za efikasnost pravosuđa (CEPEJ), Smjernice CEPEJ-a o elektronskom podnošenju prijave (e-prijavama) i digitalizaciji sudova (2021), Smjernice CEPEJ-a o videokonferencijama u sudskim postupcima (2021), Preporuka CM/Rec (2020)1 Odbora ministara o uticaju algoritamskih sistema na ljudska prava, Preporuka R (84) 5 Odbora ministara o načelima građanskog postupka osmišljena radi poboljšanja funkcionisanja pravosuđa (Načelo 9), Rezolucija 2341 (2020) Parlamentarne skupštine o potrebi demokratskog upravljanja vještačkom inteligencijom, Izvještaj Parlamentarne skupštine o pravosuđu po algoritmu – uloga vještačke inteligencije u policijskom i krivičnompravnom sistemu (2020).

3. Razmotrene su i Digitalne tehnologije za bolje pravosuđe – „A Toolkit for Action“ (2020) iz Inter-Američke razvojne banke, predlog EU-a za Uredbu Evropskog parlamenta i Vijeća o usklađivanju pravila o vještačkoj inteligenciji (Artificial Intelligence Act) i Uredbu (EU) 2016/679 Evropskog parlamenta i Savjeta od 27. aprila 2016., o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom ličnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka i stavljanju van snage Direktive 95/46/EZ (Opšta uredba o zaštiti podataka).

4. Konačno, u Mišljenju su uzeti u obzir odgovori članova CCJE-a na upitnik za pripremu mišljenja br. 26 (2023). Odgovori pokazuju širok raspon razvoja i upotrebe tehnologije. Sve države članice je u određenoj mjeri koriste. Raspon je od audio-zapisa postupaka do elektronskih sistema arhiviranja, elektronskog upravljanja predmetima i videokonferencija,

od kojih je posljednja posebno napredovala u upotrebi kao posljedica pandemije bolesti Covid-19. Nekoliko država članica kreće se prema 100% korištenju elektronskih spisa. Dostupnost elektronskih ili digitalnih verzija presuda i zakona takođe je uobičajeni oblik tehnologije. Automatizovani oblici postupaka, ako se upotrebljavaju, upotrebljavaju se u parničnim postupcima male vrijednosti (malični sporovi) i olakšava se donošenje presuda i drugih sudskih odluka o jednostavnim proceduralnim pitanjima.

5. Upotreba vještačke inteligencije (AI) u sudstvu ostaje u početnoj fazi razvoja. Iako se ne koristi u znatnom broju država članica, neke od njih aktivno istražuju takvu mogućnost. Kada se upotrebljava, takva se upotreba obično fokusira na administrativne zadatke, na primjer programe govora u tekstu, prevođenje jezika i automatsko anonimiziranje presuda i naloga. Odgovori su takođe naglasili potrebu da se osigura da krajnja odgovornost za sudske odluke ostane na ljudima; AI bi trebala podržavati, a ne zamijeniti sudije.

6. Konačno, Mišljenje se temelji na preliminarnom nacrtu koji je pripremio Stručnjak CCJE-a imenovan od strane Savjeta Evrope, dr. John Sorabji (profesor University College London).

II. Svrha i područje primjene mišljenja

7. Svrha je mišljenja ispitati prednosti i nedostatke upotrebe pomoćnih tehnologija u pravosuđu. Društvena upotreba tehnologija nastaviće se razvijati. Sudovi i pravosuđe trebali bi držati korak s takvim razvojem događaja. Nadalje, naglašava se važnost razvoja i upotrebe tehnologije na način kojim se održavaju i, gdje je to moguće, jačaju temeljna načela vladavine prava. Može se, na primjer, koristiti za podršku radu sudija i stranaka u sudskim postupcima, čime se poboljšava tačnost u donošenju odluka. Takođe omogućava brzinu i efikasnost u sprovođenju pravde. Posebno bi trebala povećati nezavisnost i nepristranost sudstva, što je međunarodno garantovano Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (EKLJP)¹, kao i Univerzalnom Deklaracijom o ljudskim pravima², a unutar Evropske unije, Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (EKLJP)³ i drugim evropskim i međunarodnim instrumentima⁴.

8. Da bi ovo Mišljenje ispunilo svoju svrhu, u odjeljku III naglašava se opšta upotreba tehnologije, dok se u odjeljku IV dobija uvid u njezinu specifičnu upotrebu, Odjeljak V. bavi se potencijalnim prednostima upotrebe tehnologije, a Odjeljak VI bavi se izazovima i opasnostima za nezavisnost pravosuđa koje ona predstavlja. U svjetlu ovih tačaka, odsjek VII namjerava osigurati trajan skup načela za buduću upotrebu tehnologije u pravosuđu. Izrazi korišteni u Mišljenju definisani su u Rečniku.

9. Opseg mišljenja ograničen je na korištenje posebnih oblika modernih tehnologija, uključujući upotrebu vještačke inteligencije (AI) koja služi ljudskoj upotrebi i koju koriste ili bi mogla koristiti pravosudna tijela, uključujući data alate, e-komunikaciju i postupke, sisteme za praćenje i upravljanje slučajevima, audio i videokonferencije. Ne obuhvata, mrežni prenos postupaka, korištenje donošenja odluka putem AI kao zamjene za ljudske odluke ili korištenje tehnologije od strane bilo koga osim pravosuđa ili sudske uprave.

III. Opšta upotreba tehnologije

¹ Član 6., CCJE Mišljenje broj 14. parag. 32.

² Član 10.

³ Čl.6. st.1.

⁴ EU Povelja o temeljnim pravima, čl. 47, Inter-američka konvencija o ljudskim pravima čl. 8, tzv. „Mount Scopus“ međunarodni standardi o nezavisnosti sudija (2008, izmjene 2012.) načelo 1.1.

10. Države trebaju osigurati efikasan i praktičan pristup pravosuđu⁵. Tehnologija je medij putem kojeg ona to može učiniti, kako u uobičajenom toku događaja tako i u izvanrednim okolnostima. To je stoga jedno od sredstava putem kojeg demokratska država, posvećena osiguravanju vladavine prava, omogućuje da se državna sudska vlast izvršava u svakom trenutku⁶.

11. Sposobnost države da osigura pristup pravosuđu suočava se s brojnim izazovima. Suočena je s izazovom nedostajućih resursa. Sve države moraju uravnotežiti raspodjelu resursa u nizu javnih službi, od kojih su sudovi i sudstvo samo jedno od njih. Suočena je (država op. prev) s izazovom kako osigurati ostvarivanje pravde. Isporuka pravde mora se obaviti na pošten način i u razumnom roku, jer je to sredstvo kojim se ostvaruje primjena prava. To se odnosi na sva područja prava. Primjenjuje se na jednoobrazne zahtjeve, ali i kada postoji sve veći broj masovnih tužbi bez obzira na to započinju li kao jednoobrazne tužbe ili kao ogledni ili kolektivni postupak. Primjenjuje se i na tradicionalne oblike sporova, kao i na sve veći broj novih oblika sporova koji proizlaze iz razvoja digitalnih tržišta, e-trgovine i e-kriminala.

12. Države se takođe suočavaju s izazovima u sprovođenju pravde, i kroz to, s izazovom poštovanja vladavine prava. Vanredne situacije na nacionalnoj osnovi, bilo da su povezane sa zdravljem, kao što je pandemija Covid-19 ili neka druga vanredna stanja, predstavljaju značajne izazove za pravilno sprovođenje pravde. Tehnologija, a posebno data alati, bilo da je riječ o e-podnošenju podataka i e-postupcima, sistemima za praćenje i upravljanje slučajevima ili upotrebi videokonferencija ili drugih sredstava, osigurava načine na koje države mogu isporučiti pravdu i u normalnom tijeku događaja. Ona je takođe sredstvo pomoću kojeg se može suočiti s takvim različitim izazovima.

13. U širem smislu, tehnologija takođe pruža temelj na kojem bi sudstvo, u načelu, moglo ostvariti i širu ulogu od obezbjeđivanja pravde u skladu sa zakonom. Tehnologija bi mogla pomoći da sudstvo ostvaruje preventivnu pravdu, tj. sprječavanje sporova utvrđivanjem njihovih uzroka i preduzimanjem proaktivnih mjera za smanjenje izgleda da će ti uzroci nastati u budućnosti⁷. To bi se, primjera radi, moglo postići izvlačenjem podataka o predmetima iz javno dostupnih presuda ili anonimiziranih podataka iz nagodbi radi utvrđivanja opštih uzroka sporova. Ti bi se podaci potom mogli analizirati i činiti temelj reforme prava, čime bi se mogla smanjiti mogućnost nastanka takvih sporova u budućnosti. To bi im takođe moglo pomoći u promovisanju sporazumnog rješenja alternativnim i/ili internetskim rješavanjem sporova⁸. Primjena oba ta mehanizma mogla bi se olakšati upotrebom data alata, kao što su sistemi za upravljanje predmetima. Promovisanje jednog ili oba od tih mehanizama moglo bi posebno imati važnu ulogu u smanjenju pritiska na sudove i pravosuđe smanjenjem broja sporova koji zahtijevaju upravljanje predmetima i donošenje presuda⁹.

IV. Specifična upotreba tehnologije

14. U ovom dijelu iznosi se nekoliko posebnih primjena tehnologije: data alati, elektronsko podnošenje podataka i postupci, praćenje predmeta i sistemi upravljanja predmetima, udaljena i hibridna saslušanja.

A) Data alati

⁵ Evropski sud za ljudska prava (ESLJP, Airey vs Irska (1979), Tolstoy-Miloslavsky vs Velika Britanija (1995)

⁶ CCJE Mišljenja br. 14. para. 5., 15., 19., 25. i 27.

⁷ R. Susskind, Online Courts and Future of Justice (OUP 2019), str 113-115.

⁸ To uključuje i i mirno rješavanje sporova i u fazi prinudnog izvršenja. Preporuka Rec(2003)17 Savjeta ministara VE o ovrsci

⁹ Alassini(Okoliš i potrošači) 2010. CMLR 17 (64-65), Menini i Rampanelli – Evropski sud C-75/16 od 14. jul 2017, para 61.

15. Postoji širok raspon data alata koja se koriste u sudstvu.

(i) Administracija i upravljanje slučajevima

16. Na osnovnom nivou data alati uključuju prevođenje podnesaka ili dokaza, usluge glasovnog diktata i prepisa, digitalno bilježenje sudskih radnji, presuda i naloga. Mogu olakšati i pripremu dokumenata (uključujući sažetke postupaka), ocjenjivanje dokaza, pri čemu posljednje može biti, na primjer, tehnologijom e-pretraživanja. To može povećati efikasnost postupka.

17. U širem smislu, izvlačenje podataka iz spisa može se analizirati data alatima kako bi se promovisao pristup pravosuđu pružanjem pristupačnijih informacija javnosti¹⁰. To može pomoći da pravni sistem postane učinkovitiji i pristupačniji, posebno za one koji možda nemaju veliko pravno znanje ili resurse. Sudije mogu koristiti takve podatke kako bi pomogli sudskim vijećima i upraviteljima sudova, utvrditi i analizirali karakteristike stranaka u sudskom postupku. Ta vrsta analize može pomoći u utvrđivanju prepreka pristupačnosti za stranke koje imaju specifične karakteristike¹¹ ili su iz ranjivih kategorija. Sudstvo tada može takve analize koristiti kao solidnu osnovu za izmjenu procesnih propisa i njihovu reformu, u skladu s načelom nediskriminacije i članom 6 Evropske povelje o ljudskim pravima (EKLJP).

18. Data alati mogu izdvojiti informacije iz sudskih postupaka i pružiti osnovu za njihovu analizu radi efikasnog praćenja predmeta. Oni mogu pomoći sudijama i upraviteljima pisarnica u utvrđivanju postupaka koji su potencijalno prikladni za skraćene postupke, čime se omogućuje da se takvi postupci automatski obrađuju i/ili da se rješavaju pojednostavljenijim mehanizmima odlučivanja.

(ii) Promovisanje postizanja poravnanja

19. Data alati takođe mogu pomoći pravosuđu u postizanju poravnanja. Analiza karakteristika predmeta mogla bi pomoći sudstvu da daje smjernice strankama o potencijalno prikladnim oblicima postupka mirnog rješavanja sporova.

20. Mogu se upotrebljavati i za mirno rješavanje sporova primjenom alata za e-pregovaranje ili e-posredovanje. Takvi se postupci mogu uključiti u sudske postupke ili ih se može učiniti dostupnima putem sudskih internetskih stranica¹². Poravnaja, ne samo putem pregovora, takođe bi se mogla promovisati upotrebom AI da bi se predvidio potencijalni ishod postupka. To se može uključiti u sisteme upravljanja predmetima.

(iii) Donošenje odluka

21. Data alati mogu imati široku ulogu u pružanju pomoći u donošenju sudskih odluka.

22. Na najosnovnijem nivou, data alati pomažu u promovisanju bržih i isplativijih istraživanja sudske prakse i svih drugih izvora prava. One bi takođe mogle pomoći u utvrđivanju relevantnih dokaza, kao i pri stvaranju obrazaca koji bi se stvarali na temelju podataka koji postoje u predmetu.

23. Upotreba sistema temeljenih na mašinskom učenju (podrška AI) takođe bi mogla pomoći u donošenju sudskih odluka. Oni mogu sudijama pružiti procjene utemeljenosti zahtjeva stranaka i/ili predvidjeti moguće ishode postupaka. Kroz pružanja sudijama mogućnosti procjene osnovanosti zahtjeva, mogli bi biti i sredstvo za pomoć sudijama za provjeru njihovih vlastitih zaključaka.

¹⁰ Ovo se može postići primjera radi upotrebom tzv. „natural language processing (NLP)“ (oblik AI koja razumije ljudski govor u pisanom ili govornom obliku)

¹¹ Npr oni na koje se odnosi čl. 14. EKLJP

¹² Sudovi za građanske nagodbe (Britanska Kolumbija- Kanada)

24. Mogu se koristiti kao pomoć pri donošenju sudskih odluka na druge načine. Dostupnost sudskih odluka i zakona osnovni je oblik data alata. U rasponu su od generičkih mrežnih stranica koje jednostavno sadrže sudsku praksu i tekstove zakona s osnovnim funkcionalnostima ključnih riječi i pretraživanja teksta do sofisticiranijih baza podataka koje pružaju efikasne hiper-tekstualne veze za pristup do sudske prakse i tekstova zakona. Države članice ili privatna poduzeća generalno ih stavljaju na raspolaganje; kasnije obično pružaju sofisticiranije alate. Tamo gdje ih i pravosuđe stavlja na raspolaganje, omogućava se učinkovito sudsko odlučivanje, ali se takođe osigurava odgovornost sudstva u demokratskom društvu. To se osigurava tamo gdje presude stavljaju na raspolaganje javnosti¹³.

25. Ako su takvi dokumenti mašinski čitljivi, može se izgraditi osnovna funkcionalnost na bazi ključne riječi. Sistemi zasnovani na mašinskom učenju mogu pretraživati sudske odluke. Time bi se pravosudnim tijelima omogućio pristup „pametnim“ oblicima pravnog istraživanja, čime bi se povećala njihova sposobnost analize složenog pravnog okvira, uključujući zakone i podzakonske akte te evropsku, nacionalnu i komparativnu sudsku praksu, i tzv. meko zakonodavstvo (soft law- op.prev). To može pomoći razvoju postupka donošenja sudskih odluka.

26. Pametno istraživanje moglo bi omogućiti pristup novim ili prethodno neidentifikovanim argumentima. Poznavanje takvih argumenata od strane stranaka može im pomoći da poboljšaju kvalitet i kreativnost svojih podnesaka, čime se doprinosi kvalitetu sudskog odlučivanja.

27. Obrnuto, takva bi analiza mogla pomoći sudijama da ocjene argumente koje stranke obično koriste u pogledu određenih pitanja, kao i presude koje se na njih odnose. Takvom pomoći može se povećati povjerenje u sudstvo i njegov legitimitet dosljednošću u donošenju odluka.

B) E-upisnici i e- postupak

28.E-upisnici i e- vođenje postupaka osnovni su preduslov za učinkovito korišćenje tehnologije u pravosuđu. Oni podupiru sudske sisteme . Takvi se procesi široko koriste, bilo kao dio mješovitih sistema (fizičkih i e-datoteka i postupaka) ili kao isključive e- sistemi. Uključuju i upotrebu digitalnih e-potpisa ili e-pečata na dokumentima i postupcima koji se sprovode elektronskim putem.

29.Ta se tehnologija može upotrebljavati u svim fazama postupka. Postupak se može pokrenuti na internetu putem e-prijave. Usluga se može izvršiti elektronskim putem, putem e-maila, web aplikacije ili drugih oblika tehnologije. Sistemi za praćenje i upravljanje predmetima olakšani su e-postupcima i digitalnim datotekama za upravljanje predmetima. Izvršenja bi se mogla sprovesti i putem e-postupaka, bez obzira na to sprovodili ih sud ili treća strana u njihovo ime, kao što je službenik za izvršenje¹⁴. Korišćenje ove tehnologije ima nekoliko prednosti.

30.Njihova upotreba takođe omogućuje standardizaciju u postupanju i upravljanju na prvostepenim i drugostepenim sudovima. Standardizacija može dovesti do jeftinijeg i učinkovitijeg raspoređivanja administrativnog osoblja u pravosuđu.

31.Njihova upotreba takođe može dovesti do ponovne procjene i ocjene procesa koji se koriste. Nepotrebna i neefikasna postupanja mogu se eliminisati, smanjujući administrativne troškove i utrošak radnog vremena. Dokumente u papiru više neće biti potrebno podnositi, dostavljati ili prenositi. E-datoteke su dostupne u bilo koje vrijeme ili na

¹³ CCJE Mišljenje br.18(2015) para 27-28. Trgovačka društva takođe mogu i obezbjeđuju pristup takvim informacijama

¹⁴ Ivršitelji uključuju i privatne Ivršitelje

bilo kojem mjestu. To može promovisati učinkovitijem upravljanju sudskim predmetima. Takođe može potencijalno promovisati fleksibilnije radne procese u pravosuđu.

32. Upotreba takve tehnologije može dovesti i do isplativijeg i efikasnijeg pristupa sudskim dokumentima. Time se može pomoći pravosuđu, omogućiti efikasniji pristup pravdi. Osiguravanjem mogućnosti za pristup spisu iz kancelarije, od kuće ili na drugi način, može se osigurati veća jednakost stranaka u postupku .

C) Sistem praćenja i upravljanja predmetima

33. Upotreba sistema za praćenje predmeta i upravljanje predmetima, kao dio sistema za sudsku podršku, služi nizu funkcija.

(i) Uprava

34. Iz tih sistema mogu se izvući informacije koje su potrebne u sudskoj i pravosudnoj upravi. Time se olakšava i procjena korištenja sudskih i pravosudnih resursa. Njome se mogu osigurati podaci bitni za uspostavljanje i primjenu ključnih pokazatelja uspješnosti¹⁵ pravosudnih sistema, kao što su npr. e f i k a s n o s t , ekonomičnost i dostupnost sudova¹⁶.

35. Takve mjere mogu promovisati tačniju raspodjelu resursa, planiranje procesa rada (uključujući učinkovitu raspodjelu rada sudijama i sudskim upraviteljima) i buduće planiranje potrebnih resursa. To bi moglo biti posebno korisno kada su ti sistemi interoperabilni u cijelom pravosudnom sistemu. Takođe može olakšati holistički pristup upravljanju resursima i njihovu procjenu u svim aspektima pravosudnog sistema.

36. Ako su informacije iz sistema za praćenje i upravljanje predmetima dostupne javnosti, primjera radi putem internetskih javnih registara, rasporeda ročišta i saslušanja, pravosuđe takođe može povećati svoju odgovornost prema javnosti.

(ii) Efikasno raspoređivanje sudskih ročišta

37. Na osnovnom nivou ti sistemi mogu olakšati utvrđivanje rasporeda ročišta i sudskih radnji. Jednostavno, to se može postići pružanjem dostupnijeg pristupa informacijama o statusu i napretku pojedinih postupaka.

38. Na višem nivou takvi sistemi mogu optimizirati raspoređivanje sudskih radnji i raspored saslušanja. Podrška AI mogla bi se koristiti za određivanje optimalne iskorištenosti vremena za rješavanje svakog dijela postupaka za koje su sudije zaduženi. To bi moglo uključivati izradu modela rasporeda ročišta ili uputa za svaki pojedini predmet.

(iii) Distribucija predmeta

39. Sistemi raspoređivanja predmeta mogu takođe osigurati automatiziranu distribuciju predmeta sudijama primjenom kriterija o kojima su se pravosudna tijela sporazumjela i koji podliježu sudskom nadzoru i donošenju odluka. To takođe može pomoći u optimalnom korištenju sudskih zgrada i prostorija.

(iv) Praćenje usklađenosti

¹⁵ Ključni pokazatelji uspješnosti (KPU) su sredstva po kojima se može procijeniti djelotvornost sistema. Oni se baziraju na podacima koji se mogu mjeriti. Kada se radi o sudstvu KPU moga bi se koristiti da bi se utvrdilo vrijeme koje je potrebno od završetka postupka do donošenja odluke. Vidjeti takođe Smjernice CEPEJ-a o utvrđivanju kvalitete pravosuđa.

¹⁶ Digital Technologies for Better Justice- A Toolkit for Action(2020) – Inter-Američka razvojna banka , 22.-23.

40. Nakon što se postigne optimalan vremenski raspored sudskih radnji, sistemima upravljanja predmetima može se promovisati i podstaći efikasno i ekonomično djelotvorno praćenje rada sudova¹⁷. Oni mogu osigurati automatizirane podsjetnike sudijama i strankama o predstojećim rokovima postupka. Takvi podsticaji mogu olakšati učinkovito upravljanje. Oni također mogu podstaći međusobnu usklađenost sudskih radnji. Oni također mogu upozoriti sudije na dokumente koji se podnose. Osim promovisanja ekonomičnosti i efikasnosti, takvim se mjerama može promovisati i efikasnost u sudstvu, uključujući i efikasno odlučivanje i izvršenje.

41. Automatizacija, posebno kada se zahtjeva usklađeno djelovanje i pružanje standardiziranih informacija sudijama, mogu promovisati veću dosljednost u upravljanju predmetima. Time se može promovisati legitimitet i povjerenje javnosti u pravosuđe.

(v) Upravljanje u slučaju jednoobraznih tužbi

42. Sistemima upravljanja predmetima može se unaprijediti utvrđivanje, grupisanje i upravljanje u oglednim postupcima i/ili u velikom broju jednoobraznih tužbi.

43. U slučaju velikog broja pojedinačnih zahtjeva koji postavljaju ista ili slična pravna ili činjenična pitanja, sistemi vođenja predmeta mogu pomoći u smanjenju pritiska na sudove i sudije utvrđivanjem i grupisanjem tih zahtjeva kao jednoobraznih potraživanja, koje se stoga može prenijeti u okviru postupka, jednom sudu koji sve te postupke može voditi primjenom procesnih pravila kao ogledni ili kolektivni postupak.

44. Automatizirano upravljanje predmetima kod takvih potraživanja stoga može unaprijediti njihovo efikasno, ekonomično i proporcionalno upravljanje i odlučivanje. Takođe može unaprijediti efikasne programe grupnih nagodbi. Identifikacija i grupisanje takvih predmeta unapređuje dosljednost sudske prakse jer se time smanjuje rizik da se kod različitih sudija ista ili slična činjenična ili pravna pitanja različito ocijene.

45. Efikasno upravljanje omogućuje i utvrđivanje jednog zahtjeva između velikog broja sličnih zahtjeva, koji bi se zatim mogao uputiti na viši sud kao ogledni ili glavni predmet. To se postiže pomoću data alata kojima se izvlače informacije iz podnesenih predmeta kako bi se utvrdili najprikladniji predmeti za delegaciju u suđenju i donošenje presuda po toj osnovi.

(f) Utvrđivanje i ocjenjivanje dokaza

46. Data alati poput onih koji se upotrebljavaju u predvidivim tehnologijama¹⁸ (e- predočavanje ili e-otkrivanje) u okviru sistema sudske podrške, može se upotrebljavati za identifikaciju ključnih dokaza koje su stranke učitale u sistem upravljanja predmetima. To bi bolje omogućilo sudijama da efikasnije identifikuju i razmotre činjenična pitanja.

47. Takva je tehnologija posebno važna u pogledu e-dokaza. To je posebno bitno, kako u krivičnim postupcima, tako tzv. krivičnim djelima „bijeke kragne“ i kada se radi o analizi podataka o mobilnim telefonima koji se odnose na krivična djela neke osobe. Bez korištenja takve tehnologije, ispitivanje i procjena takvih dokaza zahtjeva sve veće angažovanje resursa

¹⁷ Treba naglasiti da efikasnost i ekonomičnost nisu sami sebi svrha. To su samo sredstva da se ostvari pristup sudstvu.

¹⁸, koje se koriste u nekim Državama da bi se provodilo elektronsko predočavanje dokaza koji su prethodno sačuvani u elektronskom obliku

uz sve veći utrošak vremena. Automatizirano upravljanje predmetima moglo bi pomoći utvrđivanju činjenica u takvim slučajevima. Na taj način može poboljšati tačnost odlučivanja, kao i smanjiti troškove i vrijeme za donošenja presude.

(vii) Otvorenost sudstva javnosti i odgovornost

48. Dostupnost informacija o praćenju predmeta javnosti i medijima omogućuje efikasnu kontrolu prirode i vrsta sporova koji se pokreću pred sudovima te kontrolu presuda i drugih vrsta odluka. Omogućuje i kontrolu toka postupka. Ti su sistemi stoga i sredstvo kojim pravosuđe može promovirati transparentnu odgovornost¹⁹.

49. Automatizirani sistemi za upravljanje predmetima takođe mogu obezbijediti efikasno uspostavljanje svih potrebnih odstupanja od načela otvorenog sudstva. Na taj način mogu pomoći sudstvu osigurati poštovanje svih obveza koje u tom pogledu proizlaze iz čl. 6. i 8. EPLJP-a.

D) Hibridna saslušanja

50. Audio i videokonferencije djelotvorna su sredstva za sprovođenje saslušanja bez obzira na vrstu predmeta. Omogućuju održavanje hibridnih ili saslušanja na daljinu.

51. Pandemija Covid-19 je, međutim, značajno proširila upotrebu ove tehnologije. Države razvijaju i upotrebljavaju vlastitu tehnologiju ili komercijalno dostupnu tehnologiju za održavanje takvih saslušanja. Njihova upotreba ima nekoliko potencijalnih prednosti.

52. One mogu smanjiti troškove i vrijeme potrebno za završetak postupka. One mogu olakšati efikasnije zakazivanje saslušanja, istovremeno isključujući putovanja i vrijeme čekanja u sudskim zgradama. Time se postiže i proporcionalno trošenje resursa. Fizičko saslušanje bez obzira radi li se o saslušanju upravljajući predmetom (npr. pripremna ročišta- op. prev.) ili o saslušanju o biti predmeta, može prouzrokovati nesrazmjerne finansijske troškove. Isto se može reći i za saslušanja koja uključuju samo pravne argumente. Njihova upotreba stoga može doprinijeti lakšem pristupu sudstvu.

53. Hibridnim saslušanju ostvaruje se efikasno sudjelovanje i sudija i stranaka. Konkretno, kada su sudije u pitanju, tehnologija omogućuje skraćivanje i fleksibilno korištenje radnog vremena. Na taj način može se povećati zadovoljstvo poslom i šire se karijerne mogućnosti u pravosuđu.

54. Što se tiče sudija i stranaka, hibridna saslušanja mogu olakšati prisustvovanje saslušanju ako bi njihove osobine, zdravlje ili druge okolnosti inače mogle otežati fizičkom prisustvovanju na ročištu. Ranjiva stranka, posebno u krivičnim ili porodičnim postupcima, može, na primjer, biti u mogućnosti efikasno učestvovati tako da učestvuje na daljinu iz svog doma ili iz drugog dijela zgrade suda. Isto se odnosi i za osobe s invaliditetom. Hibridna saslušanja mogu na taj način promovirati jednakost pred sudom, kao i pristup sudu generalno.

V. Izazovi koji proizlaze iz upotrebe tehnologije

55. Članom 6 EPLJP-a predviđa se, između ostalog, nezavisno sudstvo²⁰. Propisuje da je sudstvo nezavisno u odnosu na izvršnu i zakonodavnu vlast²¹. Takođe mora biti nezavisno i za stranke

¹⁹ CCJE Mišljenje broj 18.(2015) para 27.-30.

²⁰ CCJE Mišljenje broj 3(2002) para 9. CCJE Magna Carta za sudije CCJE (2013) para 2.-3.

²¹ Sovtransauto Holding vs. Ukraina (2002) ESLJP 626. para 80.

u postupku²². Sudstvo mora takođe biti nepristrasno²³. U oba slučaja sudstvo ne mora biti samo nezavisno i nepristrasno, već se mora smatrati da je takvo²⁴. Nezavisnost sudstva, kako u institucionalnom tako i u individualnom smislu²⁵, ne postoji u korist sudstva, uostalom kao i nepristrasnost.

(A) Ključni izazovi

(i) izazov za nezavisnost sudstva

56. Sprovođenje tehnološke reforme u nekoliko je država članica odgovornost izvršne vlasti. CCJE je prethodno utvrdio da sudstvo treba na odgovarajući način imati ulogu i odgovornost u tom postupku, a da bi se osigurala nezavisnost sudstva²⁶. Ne može se podcijeniti da dizajniranje tehnoloških alata svjesno ili nesvjesno oblikuje pristup sudstvu. Upotreba data alata u razvoju ključnih pokazatelja uspješnosti mogla bi se upotrijebiti za narušavanje sudskog upravljanja predmetima nametanjem ciljeva koji se temelje na efikasnost, a koji su protivni autonomiji u sudskom odlučivanju. Osim toga, mogli bi biti korišteni za neprimjereno kritikovanje sudija koji nisu ispunili takve ciljeve, potkopavajući i individualnu i institucionalnu nezavisnost sudstva. Štoviše, razvoj različitih postavki, upita ili AI, zasnovanih na tehnologiji može smanjiti autonomiju sudstva u donošenju odluka. U ekstremnim slučajevima, oni to mogu učiniti na način koji je u suprotnosti s vladavinom prava.

57. Efikasne mjere sigurnosti i zaštite podataka zahtijevaju učinkovit i nezavisan nadzor nad tehnologijom koju sudstvo upotrebljava, kao što se to generalno i čini u društvu²⁷. Takav bi nadzor mogao predstavljati znatan rizik za nezavisnost sudstva ako bi ga sprovodila izvršna ili regulatorna tijela, kao što je nadležni organ za zaštitu podataka, umjesto od strane tijela unutar sudstva.

58. Okrećući se AI, ona predstavlja nekoliko izazova za nezavisnost sudstva. Algoritamskim oblikovanjem može se ugroziti nezavisnost sudstva ako ono nema informisani i efikasan pristup i nadzor nad njim. To posebno može biti slučaj kada države članice povjere dizajn i sprovođenje privatnim kompanijama, jer kontrola AI-e teži da bude koncentrisana u rukama malog broja kompanija, što takođe nije nevažno. Ovo je diskretan i akutan primjer rizika. Takođe, u slučajevima kada sistemi za upravljanje predmetima koriste AI-u za zakazivanje saslušanja to mogu učiniti na način koji ugrađuje pristranost u popis saslušanja koja potkopavaju sudsku kontrolu nad tom funkcijom.²⁸

59. Upotreba AI-e kao pomoć u vođenju predmeta ili za pomoć u sudskom odlučivanju može dovesti do smanjene transparentnosti u pogledu toga na koji način i kako takva tehnologija koristi informacije. Smanjenom transparentnošću može se spriječiti odgovornost sudstva u pogledu obrazloženja odluka i odgovornosti u žalbenom postupku²⁹. To može dovesti u pitanje pojedinačnu i institucionalnu nezavisnost i legitimnost sudstva.

²² Ringeisen vs. Austrija (1971) ESLJP 2. para 95.

²³ Kyprianou vs Cipar (2005) ESLJP 873 para 118., Piersack vs Belgija (2005) ESLJP 6., para 30.

²⁴ Sramek vs Austrija (1984) ESLJP 12 para 42., Kyprianou vs Cipar para 121. a glede primjene unutar EU Associao sindicat dos Juizes Portugueses (2018) SEU c-64/16 para 44.

²⁵ savjet Evrope, Preporuka Vijeća Ministara (2010)12

²⁶ CCJE Mišljenje broj 14(2011) para 32 i 36

²⁷ Uredba EU 2016/679 o zaštiti osoba kod upotrebe ličnih podataka i slobodnog prenošenja takvih podataka i povlačenju Direktive 95/46/EC

²⁸ Pristranost se može pojaviti kada se spisi ne dodjeljuju nasumično već u skladu karakteristikama stranaka

²⁹ CCJE Mišljenje br 18. (2015) para 27.-29. Radi se o tzv. explanatory i appellate accountability, kako te oblike odgovornosti sudske vlasti definiše CCJE, a radi se o tome da je sudstvo odgovorno kroz obrazloženja svojih odluka i da se pravilnost odluka može kontrolisati samo kroz žalbeni postupak (op. prev.)

60. Odlučivanje sudija je visoko kvalifikovana djelatnost. Ono zahtijeva trening i iskustvo. Korištenje data alata kao zamjene za pravna istraživanja i podrška AI-e kao pomoć sudijama u donošenju odluka može ugroziti sposobnost pojedinog sudije da sam istražuje i donosi odluke. Upotreba "prediktivnog kodiranja" može, na primjer, narušiti sposobnost sudije da odredi što je i što nije relevantan dokaz i može negativno uticati na njegovu sposobnost procjene uvjerljivosti i snage dokaza. Iako je svrha takvih alata pomoć u donošenju sudskih odluka, oni s vremenom mogu smanjiti vještine i iskustvo sudija.

61. Jedna od mogućih posljedica toga što sudija više nisu u mogućnosti identifikovati i procijeniti snagu dokaza jeste da bi mogli postati zavisni o tehnološkoj pomoći. Ako bi se njihove vještine i iskustvo u prikupljanju dokaza i identifikaciji u sličnim područjima mogle umanjiti oslanjanjem na tehnologiju kao što su "predikativno kodiranje", može doći do umanjenja nezavisnosti pojedinca i sudske autonomije. Ono što je namijenjeno podršci može tako postati de facto odluka. To može biti posebno problematično ako se takvom pomoći pojedinim sudijama osigurava tumačenje zakona, te to postane opšti trend u sudstvu; problem koji bi se zatim samo povećao jer bi bilo sve više sudija koji slijede trend utvrđen data alatima. U širem smislu, to predstavlja prijetnju institucionalnoj nezavisnosti jer bi zapravo postupak donošenja odluka stavio u ruke onih koji oblikuju data alate.

(ii) izazov poštenog suđenja

62. Tehnologija postavlja nekoliko izazova u odnosu na sposobnosti sudstva da obezbijede strankama pravo na pravično suđenje garantovano članom 6 ECHR-a.

63. Korištenje data alata, posebno ako uključuju podržavajuću AI-u, može negativno uticati na sposobnost sudstva da obezbijedi pravedno suđenje strankama. Data alati, kao što je „Chatbots“, mogu proizvesti lažne rezultate, npr., mogu stvoriti fiktivnu sudsku praksu koja može rezultirati sudskom greškom. AI-a takođe može potkopati kontrolu sudstva nad dodjelom predmeta.

64. Potreban je i oprez u slučaju hibridnih saslušanja. Cilj lakšeg pristupa sudu ne može biti tako lako ostvariv u slučaju suđenja ili završnih saslušanja, posebno ako uključuju izvođenje i ocjenjivanje dokaza. U zadnjem slučaju može, zavisno od okolnostima, biti potrebno održavanje fizičkog saslušanja radi izvođenja i testiranja dokaza i osiguranja pravičnog suđenja jer je to ispravno i djelotvorno sredstvo kojim se to može provesti.

65. Hibridne rasprave takođe predstavljaju rizik jer stranke i svjedoke mogu voditi pojedinci izvan kamere, što može ugroziti postupak. Osim toga, oni takođe predstavljaju rizik jer se saslušanjem ne osigurava jednakost oružja. Različito učestvovanje može koristiti jednoj vrsti učesnika ili ga može staviti u nepovoljan položaj u odnosu na drugu vrstu učesnika, posebno ako se ispituju dokazi i svjedoci, zavisno od toga jesu li fizički prisutni na sudu ili učestvuju putem audiokonferencija ili videokonferencija. U krivičnom postupku, ako optuženi učestvuje putem videokonferencije, a njegov advokat nije lično prisutan, može se postaviti pitanje mogu li tokom saslušanja dobiti pravni savjet na potpuno povjerljivoj osnovi.³⁰

66. Audio i videokonferencije takođe predstavljaju rizik da sudstvo ne može ispuniti svoju dužnost osiguravanja otvorene pravde. Tehnologija to može spriječiti ako pristupačnost nije efikasno ugrađena³¹. Suprotno tome, prevelik pristup javnosti i medija saslušanjima koja se održavaju putem videokonferencije može stvoriti pritisak na sudije. Priroda i kvalitet stalnog nadzora kada su sva saslušanja dostupna na internetu mogu otežati donošenje

³⁰ Sakhnovskiy vs Rusija (2010) ESLJP 1673, Sakhnovskiy vs Rusija (2018) ESLJP 966, Marcello Viola vs Italija (45106/04) (5. listopada 2006.) para 67.-77. Gorbunov vs Rusija (2016) ESLJP 231

³¹ Micallef vs Malta (2009) ESLJP 1571.

sudskih odluka, te osim toga, ugrožavaju bitne zone privatnosti i promišljanja koje sudiji trebaju za efikasno izvršavanje svojih dužnosti.

67. Znatn prelazak sa fizičkih saslušanja na hibridna saslušanja ili saslušanja na daljinu takođe može narušiti ustavni status sudskog procesa, posebno njegovu simboličku prirodu³². Učestvovanje u postupcima od kuće, u automobilu ili na javnom mjestu može potkopati razumijevanje društva o građanskoj važnosti postupka. Time se može ugroziti status i legitimnost pravosuđa na institucionalnoj osnovi kao dijela države. U pogledu pojedinačnih postupaka, to može dovesti do toga da učesnici ne uzimaju postupak onoliko ozbiljno koliko bi trebali. To može imati negativan uticaj na prirodu i kvalitet dokaza, posebno značaj zakletve svjedoka, što takođe može ugroziti sposobnost sudstva da obezbijedi pravična suđenja.

(B) Ostali izazovi

(i) Izazov oblikovanja (dizajn nap.prev.)

68. Tehnologija se može ugraditi u sudove i sudstvo uopšte na nekoliko načina. Može zamjeniti procese prije digitalizacije. Postoji latentni rizik da bi želja za očuvanjem statusa quo u buduće sisteme ugradila sve postojeće nedostatke u odnosu sa trenutnim praksama i postupcima. Ako bi se automatizacija usvojila, potrebno je voditi računa o tome treba li ono što je trenutno učinjeno tehnološki replicirati. Osim toga, neki oblici tehnologije, posebno oni predviđeni za praćenje predmeta i za donošenje odluka, o upravljanju predmetima, zahtijevaju i doprinos sudija kako bi se obezbijedilo odgovarajuće oblikovanje. Važno je da se takav doprinos i ostvari.

69. Uz to, korištenje tehnologije moglo bi proširiti ulogu sudstva. To bi se moglo učiniti tako da se omogući uključivanje preventivnog i sporazumnog odlučivanja u sudske postupke. Tu postoji opasnost da bi se mogla ugroziti ustavna uloga sudstva. Ustavna uloga sudova mogla bi se povezati sa službama za rješavanje sporova, u okviru usluga namijenjenih potrošačima.

70. Tehnologija nije neutralna u oblikovanju. Ona nosi i urođeni rizik diskriminatornog oblikovanja, u primjeni i upotrebi. Oblikovanje može diskriminisati stranke na temelju rase, etničke pripadnosti, pola ili roda. Takođe može negativno uticati, na primjer, na neuro-raznolikost ili na osobe s oštećenjem vida ili sluha. To se može postići bilo diskriminirajućim oblikovanjem ili korištenjem podataka u pomoćnim sistemima koji su sami po sebi diskriminirajući. Njime se takođe može onemogućiti pristup pravosuđu osobama koje su u tehnološki nepovoljnom položaju, ako ne mogu efikasno upotrebljavati tehnologiju ili joj ne mogu pristupiti.

71. Primarni je izazov stoga osigurati da je tehnološko oblikovanje u skladu s načelom nediskriminacije i čl. 6 i 8 EKLJP-a, uz zadržavanje ustavnog položaja sudstva.

(ii) izazov u primjeni

72. Efikasno oblikovanje mora biti dopunjeno efikasnom primjenom koja zahtijeva aktivno učestvovanje, i dalje osposobljavanje sudija.

73. Ako se tehnologijom žele u potpunosti ostvariti efikasnosne i ekonomske koristi, elektronsko podnošenje podnesaka, sistemi praćenja predmeta i upravljanja trebali bi biti u funkciji u cijelom pravosudnom sistemu. Nedostupnost može dovesti do neefikasnosti

³² CCJE Mišljenje br.14.(2011),para 6.

takvih sistema. U najgorem slučaju, to može dovesti do toga da se primjena uvođenja tehnologije napusti.

74. Primjena takođe može patiti od prekomjernog djelovanja. Umjesto da težimo primjeni tehnoloških promjena umjerenim tempom, može doći do sveobuhvatne reforme s preambicioznim rokovima. Što je u bilo kojem trenutku veći stepen i priroda reforme, to je veći rizik da ona neće uspjeti i posljedično, da će biti ili napuštena ili, u najboljem slučaju, djelimično i ne-optimalno sprovedena.

(iii) izazov finansiranja

75. CCJE je prethodno naglasio temeljnu važnost adekvatnog finansiranja sudstva kako bi ono moglo obavljati svoju funkciju kao dio državne vlasti³³. Povećano korištenje tehnologije ne bi se trebalo posmatrati kao sredstvo za smanjenje državnih troškova za sudove i pravosuđe. Primjena tehnoloških promjena sa sobom nosi niz povezanih troškova koje treba pažljivo razmotriti i efikasno predvidjeti.

76. Sigurno finansiranje takođe je potrebno i kada je tehnologija u stabilnom stanju. Tehnologija mora biti ažurna. Sudije i administratori zahtijevaju redovnu obuku. To sve ima stvarne troškove. Osim toga, administratori i stručnjaci za IT koje sudovi zapošljavaju kako bi omogućili da se u sudovima upravlja tehnologijom, da se ona održava i ažurira, mogu posebno zahtijevati povećane plate s obzirom na njihova znanja i IT vještine. To će se trebati predvidjeti u proračunima, u nedostatku kojeg sudstvo možda neće moći efikasno koristiti tehnologiju.

(iv) izazov u pogledu zaštite podataka, sigurnosti i pristupačnosti

77. Povećana upotreba tehnologije podrazumijeva masovnu obradu podataka, što može ugroziti prava zaštićena člankom 8 EKLJP-a, uključujući zaštitu ličnih podataka³⁴. U pogledu tehnološkog oblikovanja, primjene i upotrebe ta bi prava trebalo zaštititi. Takve mjere trebale bi takođe štiti od bezbjedonosnih rizika. To je posebno slučaj kada je riječ o osjetljivim podacima u krivičnim i porodičnim postupcima. Slučajno otkrivanje ili zloupotrebe mogu ugroziti sigurnost podataka, a posebno povjerljivost pravosudnih podataka.

78. Neuspjeh sistema je dalji rizik koji proizlazi iz povećane upotrebe tehnologije; osobito e-prijave i postupaka te sistema za praćenje i upravljanje predmetima. Neuspjeh sistema mogao bi učiniti podatke o predmetima nedostupnim. Bez odgovarajućih i efikasnih tehnoloških i/ili papirnatih sistema podrške (backup- nap.prev.) postoji stvarna opasnost za ostvarenje efikasnog i realnog pristupa sudstvu.

(v) Izazovi za dobrobit

79. Povećana upotreba tehnologije može predstavljati kratkoročnu i dugoročnu prijetnju zdravlju i dobrobiti sudija i drugih korisnika sudova.

80. Široka upotreba tehnologije može rezultirati, na primjer, umorom, naprezanjem očiju, glavoboljama, zbog prekomjerne upotrebe tehnologije kao što su e-podnošenje i e-postupci te videokonferencije. Takođe može rezultirati povećanim stresom, anksioznošću, melanholijom, smanjenom pažnjom sa smanjenim kognitivnim učinkom³⁵. Svi takvi štetni učinci mogu jednako negativno uticati na sposobnost sudija da obezbijede pravično suđenje za stranke. To može povećati rizik od sudske greške.

³³ CCJE Mišljenje br.2. (2001)

³⁴ VE Konvencija o zaštiti pojedinaca uslijed automatske obrade ličnih podataka

³⁵ UNODC, Exploring Linkages between Judicial Well-Being and Judicial Integrity (2022) para 12; A.Bulloc , A.Colvin i M.Jakson „Zoom fatigue in the age of COVID-19, Journal of Social Work in the Global Community(2022) 7(1) 1-9.

VI. Pravni i etički okvir za upotrebu tehnologije

81. Kako bi se bolje osigurala nezavisnost i nepristranost pravosuđa, CCJE smatra da je nužan jasan pravni i etički okvir za razvoj i upotrebu tehnologije od strane sudstva. Takav okvir će bolje omogućiti sudstvu, kao jednoj od državnih vlasti, održavanje vladavine prava koja sve više usvaja i prilagođava se upotrebi tehnologije³⁶.

82. Države članice trebale bi razviti takav okvir u skladu sa zahtjevima EKLJP-a. Konkretno, upotreba tehnologije mora biti u skladu s nezavisnošću i nepristranošću sudstva. Ona takođe mora biti u skladu s pravom na pravično suđenje, onako kako se primjenjuje u sudskim postupcima, na temelju člana 6 EKLJP-a. Ona mora biti u skladu s pravom na privatnost i pravom zaštite podataka³⁷ predviđenim članom 8 EKLJP-a, te pravom na slobodu izražavanja, uključujući medije, kako je predviđeno članom 10 EKLJP-a. Zbog posebnog rizika da upotreba tehnologije može biti pristrana ili djelimična u primjeni ili učincima, u upotrebi tehnologije posebno se mora uzeti u obzir nužnost da se ta prava zajemče u skladu s načelom nediskriminacije.

83. CCJE priznaje da je Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) razvio i nastaviće razvijati svoju sudsku praksu u svijetlu tehnološkog razvoja. Na primjer, smatra se da je fizička odsutnost sa saslušanja u jednom trenutku predstavljala povredu člana 6 EKLJP-a³⁸. Pod određenim uslovima, i razvojem efikasnih videokonferencijskih sredstava sada se prihvata da je učešće na suđenju putem takvih sredstava jednako fizičkoj prisutnosti i stoga nije u suprotnosti s članom 6. Slično tome, prostori za videokonferencije sa sigurnim neprobojnim prostorijama mogu osigurati potreban nivo privatnosti i povjerljivosti u krivičnom postupku za optuženog kako bi dobio pravni savjet u skladu sa zahtjevima čl. 6, gdje se bez tehnologije to ne bi moglo sprovesti.³⁹

84. U okviru opšteg okvira koji se osigurava EKLJP-om i nacionalnom zaštitom temeljnih prava, pravosudnim tijelima trebalo bi osigurati odgovarajuću zakonodavnu osnovu za korištenje tehnologije. To je posebno važno ako se tehnologija upotrebljava u kao pomoć pri donošenju sudskih odluka. Jednako je važno i kada je riječ o zaštiti ličnih podataka.

85. Kako bi se osigurala efikasna zaštita i sigurnost podataka, a da se ne ugrozi nezavisnosti sudija, države članice trebale bi uspostaviti, gdje već ne postoje, nacionalna nadzorna tijela za zaštitu podataka za sudstvo. Takva tijela trebalo bi stvoriti unutar pravosudnog sistema. Takođe bi se mogla zakonom propisati odgovornost za sigurnost i integritet tehnologije i podataka koje upotrebljava sudstvo.

86. Zakonima takođe trebalo bi predvidjeti sve veći prelaz pravosudnih tijela na korištenje tehnologije. Posebno bi trebao osigurati održavanje, prema potrebi, alternativnih sredstava za pristup sudstvu koji se ne temelje na tehnologiji, za one koji ne mogu pristupiti tehnologiji ili je efikasno koristiti.

87. Posebno je važno predvidjeti nastavak održavanja ročišta koja se ne temelje na tehnologiji. Iako audiokonferencije i/ili videokonferencije mogu biti primjerene za neka saslušanja, ona neće nužno biti prikladna za duga saslušanja, među ostalim, ona koja uključuju uzimanje i ocjenjivanje dokaza svjedoka.

³⁶ CCJE Mišljenje broj 18(2015) para 20-22-

³⁷ Npr. Avilkina vs Rusija (2013) ESLJP 515 (45-46)

³⁸ Marcello Viola vs Italija (br. 45106/04 (5.listopad 2006) para 67-77.

³⁹ Sakharovsky vs Rusija (2010) ESLKP 1673; Sakharovsky vs Rusija (2018) ESLJP 966; Gorbunov vs Rusija (2016) ESLJP 231

88. Procesna pravila trebala bi predvidjeti kada sudija, koji bi redovno trebalo biti prisutan tokom saslušanja u sudnici i samo izuzetno učestvovati na udaljenom ročištu s drugih mjesta, može koristiti diskreciono pravo da odredi kada bi se ročišta trebala održavati putem tehnologije a kada putem tradicionalnih sredstava. Takođe, bi trebalo predvidjeti kada je to potrebno da **s t r a n k e** u postupku, uključujući sudije, posebno budu u sudu kada se saslušanja održavaju na drugi način putem audio-tehnike ili videotehnika.

89. U okviru opšteg zakonskog okvira procesna pravila trebala bi predvidjeti da sudstvo određuje upotrebu tehnologija za posebne svrhe. Države članice trebale bi donijeti različita pravila za različite oblike postupaka. Sva diskreciona prava predviđena procesnim pravilima, radi upotrebe tehnologije u određenim postupcima trebala bi koristiti sudijama, a ne sudskoj upravi.

VII. Opšta načela koja se odnose na tehnologiju u pravosudnim sistemima

90. Upotreba tehnologije mora prije svega poštovati prirodu sudskog postupka. Prvo, mnoge sudske odluke su diskrecione odluke koje se temelje na konkretnim činjenicama pojedinog slučaja. Sudije imaju ključnu ulogu u razvoju prava. Oni ne primjenjuju samo fiksna i nepromjenjiva pravila. Sudije moraju biti u stanju ispraviti ili dopuniti zakon ako on nije dostatan ili ako prijeto da će ugroziti pravilnu primjenu prava u određenim slučajevima. Tehnologija ne smije zakoračiti u područje pravde. Tehnologija ne smije obeshrabriti ili ometati kritičko razmišljanje sudija jer to može dovesti do stagnacije razvoja prava i erozije sistema pravne zaštite. Tehnološki alati stoga moraju poštovati postupak donošenja sudskih odluka i autonomiju sudija.

91. CCJE smatra da bi sljedeća načela trebala biti temelj budućeg osmišljavanja, primjene i upotrebe tehnologije za podršku sudijama. Namjera im je biti u skladu s Evropskom etičkom Poveljom o upotrebi vještačke inteligencije u sudskim postupcima (2018) i Smjernicama o e-dostavi i digitalizacija sudova (2021) CEPEJ-a.

92. CCJE podržava korištenje tehnologije koja pomaže sudijama. To se čini kada takva tehnologija u potpunosti poštuje sljedeća načela. Stoga je glavni cilj tih načela bolje osigurati efikasan i praktičan pristup sudovima u skladu s nezavisnošću sudstva i vladavinom prava. Namijenjeni su održavanju i jačanju sudskog legitimiteta i povjerenja u sudstvo. Načela su sljedeća:

(i) Vladavina prava: tehnologija bi se trebala koristiti samo za podršku i jačanje vladavine prava. Stoga se mora osmisliti, primijeniti i upotrebljavati unutar i na temelju jasnog, opšte primjenjivog i javno dostupnog pravnog i etičkog okvira koji je u skladu s temeljnim pravima garantovanih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima (ECHR).

(ii) Nezavisnost i nepristranost pravosuđa: tehnologija bi trebala podržati sudstvo da pošteno i efikasno sprovodi svoju ustavnu ulogu. Oblikovanje i djelovanje tehnologije trebalo bi podvrgnuti zaštitnim mjerama, uključujući zakone i/ili pravila suda, ako je to potrebno kako bi se osigurala institucionalna i pojedinačna nezavisnost i nepristranost sudstva u svim fazama postupka. Takve zaštitne mjere trebale bi biti prilagođene potrebama postupka bez obzira na njihovu prirodu. Tehnologiju ne bi trebalo koristiti da bi se predviđalo odlučivanje pojedinog sudije.

(iii) Pravosudna autonomija: tehnologija se može koristiti samo za podršku i pomoć sudovima i sudstvu radi pravilnog upravljanja i završetka postupaka. Donošenje odluka moraju, eksplicitno i implicitno, donositi samo sudije. To se ne može delegirati na tehnologiju ili sprovesti putem tehnologije. Pravosudna autonomija mora se poštovati upotrebom tehnologije.

(iv) Sudski nadzor: kako bi se održala usklađenost s nezavisnošću, nepristranošću i autonomijom sudstva, sudije bi putem sudskih vijeća ili na drugi način trebali biti uključeni u kupovinu, projektovanje i nadzor tehnologije. Oni bi se takođe trebali složiti s uvođenjem i primjenom tehnologije. To je naročito važno ako je odgovornost za sudsku upravu na ministarstvu pravde ili je riječ o partnerstvu između sudstva i Ministarstva pravde. Takođe bi trebalo predvidjeti da sudije budu u toku s tehnološkim inovacijama kako bi se olakšala njihova efikasna uključenost i, prema potrebi, saglasje u korištenju nove tehnologije i tehnologije koja se razvija.

(v) Dostupnost i kvalitet: tehnologija bi trebala poboljšati efikasan i praktičan pristup pravosuđu za sve članove društva. Trebala bi promovisati pristup sudstvu, u skladu s članom 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima, te promovisati sporazumno rješavanje sporova. Za promovisanje dostupnosti nužno je da tehnologija bude visokog kvaliteta. Ako pristup tehnologiji nije praktičan, mora biti dostupna odgovarajuća jednako vrijedna alternativa.

(vi) Usklađenost i stalno poboljšanje: kako bi se u potpunosti ostvarila i sprovođila efikasnost i djelotvornost pristupa pravosuđu, tehnologija bi trebala biti usklađena u svim dijelovima pravosudnog sistema. Tehnologija mora biti dizajnirana i izvedena tako da se može stalno poboljšavati. Stoga bi trebalo sprovesti mehanizme da bi se osigurala i povratna informacija o načinu upotrebe.

(vii) Pilotiranje: učinak tehnološkog razvoja ne može se uvijek u potpunosti procijeniti prije sprovođenja. Kako bi se zaštitilo od nepredviđenih posljedica i omogućilo pravilno ocjenjivanje tehnoloških inovacija, korištenje nove tehnologije trebalo bi omogućiti pilot primjenu prije nego što se u potpunosti uvede.

(viii) Ne-diskriminirajući dizajn i operacije: tehnologija kojom se podržava i pomaže sudstvu trebala bi se osmišljavati i upotrebljavati tako da ne bude diskriminirajuća. Mora biti u skladu s dizajnom i radom usmjerenim na korisnika. Razmatranje potreba svih korisnika, bilo sudija, advokata, javnosti, potrebno je uzeti u obzir kako bi se osiguralo da je oblikovanje i rad tehnologije pravedan. Timovi za dizajn moraju biti interdisciplinarni.

(ix) Transparentnost i razumljivost: oblikovanje tehnologije mora biti transparentno i razumljivo korisnicima. To je posebno slučaj kada se AI koristi i gdje se tehnologija koristi za upravljanje predmetima i sudskom odlučivanju.

(x) Odgovornost: priroda i upotreba tehnologije trebali bi biti podložni odgovarajućim mehanizmima odgovornosti. Njegovo oblikovanje i primjena trebali bi biti podložni kontroli države, uključujući zakonodavni nadzor i odobrenje, te civilnog sektora. Njegova upotreba u pojedinačnim postupcima trebala bi podlijegati nadzoru stranaka u postupku, u skladu s načelima obavljanja, kontradiktornosti i sudske odgovornosti.

(xi) Integritet, sigurnost i zaštita podataka: tehnologija bi trebala biti podložna efikasnim organizacionim i tehničkim mjerama u skladu s primjenjivim standardima koji se zahtijevaju u okviru bilo kojeg zakona o zaštiti, a da bi se očuvao integritet i bezbjednost podataka koje pravosuđe koristi, i zadržalo povjerenje u pravosuđe i njegov legitimitet. Takvim bi se mjerama trebale predvidjeti kontrole različitog pristupa takvim podacima za sudije, sudsku upravu, stranke, zastupnike stranaka i javnost.

(xii) Otvorenost i privatnost: mjere za održavanje integriteta, sigurnosti i zaštite podataka ne bi smjele ugroziti otvorenost sudstva, uključujući svako važeće odstupanje ili ograničenje

u pogledu zaštite privatnosti ili drugog prava ili interesa, u skladu s članom 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

(xiii)Finansiranje: tehnologija, njezino uvođenje, održavanje, upotreba kako sudija tako i u sudskoj upravi, te ažuriranje trebalo bi se konstantno financirati na odgovarajući način. Finansiranjem bi se trebalo podržavati njeno efikasno oblikovanje i primjena. Takođe bi trebala biti osigurana primjerena podrška od strane sudske uprave za efikasno održavanje i za stalno poboljšavanje. Stoga je potrebno uspostaviti mehanizme za obezbjeđenje efikasnog prikupljanja operativnih podataka kako bi se pravosudnim tijelima i sudskim korisnicima olakšalo ocjenjivanje rada i učinaka za pravosudne i sudske korisnike tehnologije kao i za one koji su odgovorni za sudsku upravu.

(xiv)Osposobljavanje i operativnost: kako bi se osiguralo da se tehnologija može koristiti što eikasnije i djelotvornije, pravosuđe i sudska uprava trebali bi biti primjereno informisani o prirodi i efikasnoj upotrebi tehnologije koju upotrebljava pravosuđe te ih se za to treba osposobiti.

Rječnik

U mišljenju se upotrebljavaju sljedeći pojmovi:

a. Vještačka inteligencija (AI) - replikacija ljudske spoznaje i donošenje odluka od strane mašine. Unutar ovog mišljenja, glavni oblik AI-a koji se spominje je onaj mašinskog učenja. To je proces koji koristi statističke, matematičke modele (algoritme) koji omogućuju računarima otkrivanje matematičkih uzoraka unutar velikih skupova podataka (informacija) bez izričitih uputa. Detekcija uzorka je ono što se misli pod „učenje“ (learning'- nap.prev.) Ta analiza tada čini osnovu, primjera radi, klasifikacije podataka, razvrstavanja podataka ili donošenja odluka.

b. Audiokonferencije: sistem koji koristi tehnologiju, bilo telefonsku ili digitalnu putem interneta, kako bi se omogućilo održavanje sastanaka, kao što je sudsko saslušanje.

c. Sistemi upravljanja predmetima: elektronski sistemi koji podržavaju pravosuđe. Uključuju automatizovane mehanizme koji: omogućuju učitavanje dokumenata i dokaza koji se dostavljaju strankama i sudiji putem e-prijave, olakšavaju vođenje rasporeda pomoću alata za planiranje ročišta, promovišu usklađenost postupaka i uključuju praćenje usklađenosti; omogućavaju efikasnu dodjelu i upravljanje sudskim resursima, uključujući radno opterećenje u sudovima.

d. Sistemi za praćenje slučajeva: elektronski sistem koji korisniku omogućava dobijanje informacija o postupcima. Takvi podaci uključuju: sudski poslovni broj za svaki predmet, imena stranaka u postupku, pojedinosti o pravnim zastupnicima stranaka u postupku; pojedinosti o dokumentima podnesenim u postupku i o svim donesenim nalogima ili presudama te pojedinosti o uvrštenim saslušanjima i napretku predmeta.

e. Data alati: elektronska sredstva za obradu i upravljanje informacijama te za osiguravanje pristupa zakonima i sudskim odluka (sudska praksa). Može ih pružati država ili privatni sektor.

f.E-otkrivanje ili e-pronalaženje: otkrivanje elektronskih dokumenata (e-dokumenata) u sudskim postupcima.

g.E-prijave i postupci: internetski alat koji strankama i advokatima omogućuje učitavanje podnesaka na sudu i razmjenu digitalnih verzija sudskih dokumenata i dokaza.

h. Stručni sistemi: oblik AI. Internetski alat koji se sastoji od dva dijela: baze znanja, koja se sastoji od pravila i poznatih činjenica; i opcije zaključivanja. Opcija zaključivanja primjenjuje pravila na poznate činjenice, primjenom deduktivnog rasuđivanja, kako bi došao do novih činjenica. Namjera mu je ponavljati donošenje stručnih ljudskih odluka.

i. Hibridno saslušanje: saslušanje na kojem učestvuje jedan ili više učesnika (sudija, stranaka, svjedoka) koji su fizički prisutni u zgradi suda. Ostali učestvuju putem audio i videokonferencija.

j. Sistem pravosudne podrške: proširenje sistema vođenja predmeta, koji sudijama osigurava različita sredstva u cilju djelotvornog i praktičnog upravljanja postupcima, npr.pomaganjem u završavanju dokumenata, presude ili naloga ili pomaganje sudijama da vode računa o predstojećim procesnim rokovima. To takođe uključuje, na primjer, automatizaciju dokumenata korištenjem tzv. stabla za donošenje odluka.

k. Mašinski čitljivo: strukturisanje informacija, kao što su ona u dokumentu ili, naročito u presudi, da se može obraditi računarskim programom. Sredstva pomoću kojih se dokumenti mogu obrađivati putem učenja preko mašine.

l. Prediktivno kodiranje: oblik tehnologije predviđanja kojim se olakšava preispitivanje dokumenata i e-dokumenata u okviru postupka otkrivanja ili e-pronalaženja u sudskim postupcima. Tehnologija je osposobljena prepoznati dokumente koji se mogu otkriti upotrebom mašinskog čitanja.

m. Saslušanje na daljinu: saslušanje koje se održava audio ili videokonferencijama na kojima tokom rasprave nitko od učesnika nije fizički prisutan u zgradi suda.

n. Pomoćna AI: upotreba AI-e za podršku u upravljanju predmetima i donošenju sudskih odluka.

o. Videokonferencija: sistem koji koristi tehnologiju koja omogućuje simultani i sinhronizovani prenos audio i vizualnih slika pojedinaca.